

ÕIGUSKANTSLER

Teie

nr

Politseiprefekt Priit Suve
Lääne Politseiprefektuur
Pikk 18
80089 PÄRNU

Õiguskantsler .07.2008 nr 7-4/080871/0805046

Ülemkomissar Janno Ruus
Lääne Politseiprefektuur
Paide politseiosakond
Tallinna 12
72720 PAIDE

Kontrollkäigu kokkuvõte

Lugupeetud härra Suve ja Ruus

Pöördun Teie poole, kuna 12.06.2008 korraldasid minu nõunikud kontrollkäigu Lääne Politseiprefektuuri Paide politseiosakonda (edaspidi ka *politseiosakond*). Kontrollkäigu eesmärgiks oli kontrollida nimetatud politseiosakonnas paiknevate isikute kinnipidamiseks ettenähtud kambrite vastavust õigusaktides sätestatud nõuetele.

Esmalt avaldan tänu arestimaja ametnikele operatiivsuse ning ettevalmistatuse eest kontrollkäigu läbiviimisel. Positiivsest küljest saan märkida, et arestimaja on astunud hulgaliselt väikeseid, kuid olulisi samme kinni peetavate isikute olukorra parandamiseks. Näiteks saab tuua põhjalikku infotahvli arestimaja sissepääsu juures, aga samuti erinevaid juhendeid ja selgitavaid materjale, mis on ametnikele jagatud (nt arestimaja ametniku ametiruumis asunud juhend kinni peetava isikuga suhtelemiseks).

Suurimaks arestimaja probleemiks saab ilmselt pidada ametnike puudust, mis lõppastmes võib viia väga tõsiste kinni peetavate isikute õiguste riiveni. Viimase osas mõõnan, et Paide politseiosakonnal ei ole kuigivõrd palju ette võtta probleemi lahenduseks, vaid pigem tuleb lisaametnike küsimus läbi mõelda Lääne Politseiprefektuuri, Politseiameti ja Siseministeeriumi tasandil. Kontrollkäigul tuvastati ka mõned väiksemad puudujäägid arestimaja olmetingimustes.

Järgnevalt annangi ülevaate kontrollkäigul selgunud kitsaskohtadest.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

I Ametnike vähesus

Vestlusest politseiosakonna ülemaga ilmnas, et üheks kitsaskohaks politseiosakonna tegevuses on ametikohtade vähendamine, mis mulle varasemast teadaolevalt on osaliselt põhjustatud politseiprefektuuri töö ümberkorraldamisest, kuid osaliselt on ametikohti ära kaotatud, kuna neid ei suudetud täita.

Põhiseaduse (PS) § 13 lg 1 lause 1 sätestab üldnormina, et igaühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele ning PS § 14 järgi on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. PS § 19 lg 2 järgi peab igaüks oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust (põhiõiguste kehtivus eraisikute omavahelises suhtlemises). Neist ja mitmetest põhiseaduse põhiõigusi sätestavatest normidest tuleneb riigi kaitsekohustus, mis mh kohustab riik teatud juhtudel võtma tarvitusele positiivseid abinõusid, sh kaitsmaks ühte inimest teise inimese õigusvastaste rünnete eest. Riigi kaitsekohustus on eriti oluline olukorras, kus viibitakse avaliku võimu volituste kohaldamise tulemusel avaliku võimu hoones võimaluseta sealt igal ajal vabatahtlikult lahkuda.

Euroopa Nõukogu Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on samuti rõhutanud oma seisukohtades politseipoolse pideva järelevalve ning julgeoleku tagamise vajadust arestikambrites. Näiteks on CPT leidnud, et politsei kohustus vahialuste eest hoolitseda hõlmab ka vastutust nende *ohutuse ja füüsilise puutumatuse* tagamise eest. Sellest tulenevalt on kinnipidamistsoonide nõuetekohane järelevalve politsei otsene kohustus. Tuleb tagada, et politseis kinnipeetavatel oleks alati võimalus järelevalveametnikega suhelda.¹

Siseministri 24.11.2003 määruse nr 100 "Lääne Politseiprefektuuri põhimäärus" § 8 lg 1 punkti 7 kohaselt teeb politseiprefekt politseipeadirektorile ettepanekuid politseiprefektuuri teenistujate koosseisu kinnitamise ja muutmise kohta. Tuleb tõdeda, et kuigi ametikohtade arvu määramisel on politseipeadirektoril lai kaalutusõigus, peab ametikohtade vähendamisel säilima suutlikkus korrektselt täita õigusaktidest tulenevaid kohustusi. Kindlasti ei tohiks ametikohti vähendada pelgalt põhjusel, et neid ei suudeta täita. Pigem tuleks leida vajalikke vahendeid olemasolevate ametikohtade täitmiseks, sest töötajate nappuse tõttu ei tohi kannatada kinnipeetute põhiõiguste ja -vabaduste tagamine arestimajas.

Ametnike nappus väljendub eriti tõsiselt öisel ajal, kus politseiosakonna arestikambreid valvab vaid üks spetsialist. Ühe ametnikuga ei suudeta minu hinnangul tagada igakordselt politseiosakonna (kambrite) piisavat julgeolekut. Nt öisel ajal kinnipeetavate omavaheliste konfliktide või tuleõnnetuse korral, põgenemiskatsete puhul jms on tekkinud kriisisituatsiooni lahendamisel tegutsemise operatiivsus äärmiselt olulisel kohal. Nii ei pruugi olla arestimaja ametnikul aega lisajõudude kutsumiseks ning erakordse olukorra lahendamine nõuaks enamate ametnike kohest tegevust. Lihtsaima näitena võib tuua olukorra uurimiseks (sh tõsiduse väljaselgitamiseks) vajaliku kambriuste avamise, mida öisel ajal politseiosakonna arestikambreid valvav spetsialist julgeolekukaalutlustel üksi teha ei või.

Öösel arestimaja piisava järelevalveta mitmekohaline kamber võib soodustada kinni peetavate isikute omavahelisi konflikte, mis võivad lõppastmes päädida tõsiste õigusrikkumistega (nt

¹ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee standardid, lk 13. Kätesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/lang/est/est-standards-s.pdf>.

kaaskinnipeetava tervisekahjustamine vms). Nagu öeldud, lasub riigil aga põhiseadusest tulenev üldine kaitsekohustus, mis on eriti tajutav juhul, kui isik on avaliku võimu poolt kinnipeetud ja avaliku võimu järelevalve all.

II Kinnipidamise tingimused

Kontrollimisel selgus, et kainenestuskambrites puuduvad muust kambrist eraldatud WC-d ning kraan. Samuti ei töötanud kontrollkäigu ajal pesumasin, mis on mõeldud kinni peetavate isikute pesu pesemiseks. Lisaks saab kinni peetav isik ennast pesta üks kord nädalas.

Tulenevalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3 ja PS §-st 18 ei tohi kinnipidamiskoha olmetingimused olla inimväärikust alandavad. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika² kohaselt koheldakse kinnipeetavat inimväärikust alandavalt siis, kui põhjustatud kannatused ja alandus ületavad sellise taseme, mida seostatakse tavaliselt seadusliku ravi või karistusega. Kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb ennekõike arvesse võtta asjaolude koostõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Riigikohus on rõhutanud, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele.³

Euroopas üldtunnustatud tingimused vanglatele sätestab Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta⁴. Viimase punkt 10.1 sätestab, et Euroopa Vanglareeglistikku kohaldatakse isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel. Soovituse punkt 10.3 b) sätestab, et vanglareeglistikku kohaldatakse ka isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel ning keda võidakse teatud põhjustel kinni pidada mujal. Paraku hoitakse pidevalt Eestis arestimajades lisaks arestiaalustele ka vahistatuid ja süüdimõistetuid. Seetõttu leian, et kõnealune soovitus on ka arestimajadele kohaldatav. Euroopa Vanglareeglistik toonitab preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa Vanglareeglistiku punkti 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte.

Politseiseaduse (PoS) 15⁴ lg 4 lause 1 sätestab, et kainenestuskamber peab olema ilma väljaulatuvate teravate eendide ja nurkadeta, puidust või sama soojapidavusega muust materjalist põrandaga ning valgustatud ja köetav ruum. Lause 2 lisab, et narid peavad olema jäigalt kinnitatud. Ka peab kambri uksel peab olema vaateava (lause 3).

PoS § 15⁴ lg 5 sätestab, et kainenemisele toimetatud isiku muud kinnipidamise tingimused ning tema kohtlemine ei tohi olla inimväärikust alandav.

Eelnevalt nimetatud sätted ei anna täpset regulatsiooni kainenestuskambri sisustuse kohta. Tingimuseks on see, et kainenestuskambris oleks miinimumini viidud isiku enesevigastamise oht ning tagatud inimväärikus.

² Nt Euroopa Inimõiguste Kohtu 08.11.2005 otsus asjas nr 64812/01, Alver vs. Eesti Vabariik.

³ RKHKo 22.03.06, nr 3-3-1-2-06, p 10.

⁴ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?op=body&id=452>.

Olen seisukohal, et muust kambrist eraldamata WC ja kraanita kainenuskamber võib teatud juhul olla inimväärikust alandav.

Teiste kambris viibivate inimeste ees oma loomulike vajaduste rahuldamine ei ole üldjuhul kooskõlas tänase ühiskonna tavaarusaamaga privaatsuse vajalikkusest. Nõuetekohase hügieeninurga ehitamine ning selle eraldamine (nt madala seinaga) tagab kinni peetavale isikule teatava privaatsuse, kuid seejuures peab arvestama, et ametnikele jääks visuaalne (video) kontroll kambris toimuvast.

Samuti ei ole kambrites kraani, vaid kinni peetav isik peab vee tarbimise vajadusest teavitama arestimaja ametnikku. Tulenevalt töötajate vähesest arvust tõstatab viimane aga kahtlusi, et mõningal juhul ei pruugita isiku palvele piisavalt kiiresti reageerida (sh arvestades kainenemisele paigutatud isikute terviseseisundit).

Lisaks eelnevale selgus, et kontrollkäigu ajal ei töötanud arestimajas pesumasin. Ametnike kinnitusel on remont tellitud ning lähiajal peaks pesumasin taas töötama. Samuti kinnitas politseiosakonna ülem, et kinni peetavatele isikutele on tagatud õigusaktides ettenähtud pesemisvõimalused (siseministri 08.01.2008 määruse nr "Arestimaja sisekorraeskirja" (ASke) § 31 lg 1 p 12).

Olen varasemalt korduvalt asunud seisukohale, et võimaluse korral peaks kinni peetavatele isikutele tagama sagedasema pesemise võimaluse kui üks kord nädalas. Täna ühiskonnas peavad enamus inimesi normaalseks igapäevast või ülepäeviti dušši kasutamise võimalust ega kujutaks ette vähemat. Kuigi arestimaja sisekorraeskiri näeb ette miinimumina üks kord nädalas pesemisvõimaluste kasutamise, on toodu kindlasti üksnes miinimum. Inimväärikuse põhimõttest lähtuvalt tuleks kinnipidamiskohal püüda tagada sagedasem pesemisvõimalus. Viimane on eriti oluline nt naiste ning vastavate tervise probleemidega kinni peetud isikute puhul, samuti kõrge temperatuuri esinemisel.

Olen sisukohal, et kui eelpool märgitud tingimused esinevad kogumina ning kinni peetaval isikul ei ole võimalik küllaldaselt hoolitseda oma isikliku hügieeni eest (sh kasutada privaatselt kainenuskambris WC-d jne), võib sääraates tingimustes isikute kinnipidamine riivata inimväärikust.

III Tervishoiuteenused

Vestlusel politseiosakonna ülemaga selgus, et tervishoiuteenuste osutamises on teatud puudujääke. Nimelt ei teostata esmast tervisekontrolli ning probleeme on retseptiravimite soetamisega.

Tervishoiuteenuste osutamisega seonduvad probleemid (sh esmase tervisekontrolli teostamine) esinevad valdavalt kõigis Eesti arestimajades, kuid Siseministeerium ja Politseiamet koostöös teiste ametkondadega on astunud samme olukorra lahendamiseks. Eelnevast tulenevalt ei käsitle ma antud teemat hetkel pikemalt Paide politseiosakonna kontekstis, vaid ootan ära mainitud ametkondade võimalikud lahendused.

IV Õiguskantsleri ettepanekud

Õiguskantsleri seaduse § 35¹ lõige 1 sätestab, et õiguskantsleri menetlus lõpeb õiguskantsleri seisukohavõtuga, milles ta annab hinnangu selle kohta, kas järelevalvealuse asutuse tegevus on õiguspärane ja hea halduse tava nõuetega kooskõlas. Lõike 2 alusel võib õiguskantsler kritiseerida, anda soovitusi ja muul viisil väljendada oma arvamust, samuti teha ettepaneku rikkumise kõrvaldamiseks.

Eeltoodust tulenevalt teen Teile järgmised ettepanekud:

1. Lääne Politseiprefektuuri ja Politseiameti (vajadusel ka Siseministeeriumi) koostöös leida võimalusi Paide politseiosakonna arestimajas julgeolekuriskide maandamiseks, mis tulenevad ametnike vähesusest arestimajas;
2. leida võimalusi kainestuskambritesse eraldatud WC ja kraani paigaldamiseks;
3. parandada kinni peetavate isikute isikliku hügieeni võimalusi, sh lisa pesemiskordade võimaldamine ning pesumasina remontimine.

Palun teavitada mind hiljemalt 30 päeva jooksul käesoleva kirja kättesaamisest arvates, milliseid samme olete astunud ning milliseid samme on kavas astuda väljatoodud puuduste kõrvaldamiseks ja ettepanekute täitmiseks.

Täna Teid veelkord igakülgse koostöö eest kontrollkäigu läbiviimisel ning soovin Teile jõudu ja edu Teie vastutusrikkas töös.

Austusega

Indrek Teder

Teadmiseks: Siseministeerium
Politseiamet